

REVISTA ROMÂNĂ DE
COMUNICARE
ȘI RELAȚII PUBLICE

8 / 2007

Colegiul de redacție

Alina Bârgăoanu (SNSPA) • Camelia Beciu (Academia Română) • Manuela Cernat (UNATC „I.L. Caragiale”) • Septimiu Chelcea (Universitatea București) • Cornel Codiță (SNSPA) • Mihai Dinu (Universitatea București) • Paul Dobrescu (SNSPA) • Ion Drăgan (Universitatea București) • Nicolae Frigioiu (SNSPA) • Grigore Georgiu (SNSPA) • Dumitru Iacob (SNSPA) • Luminița Iacob (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași) • Guy Lochard (Universitatea Paris III) • Adrian Neculau (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași) • Nicolas Pelissier (Universitatea din Nisa) • Marian Petcu (Universitatea București) • Remus Pricopie (SNSPA) • Adrian Vasilescu (BNR)

Redacția

Paul Dobrescu (redactor-șef)
Radu Gârmacea (secretar general de redacție)
Olga Machin (tehoredactor)
Redactor responsabil de număr: Dorina Guțu

Editor

Facultatea de Comunicare și Relații Publice – SNSPA

Str. Povernei, nr. 6-8, Sector 1, București
Telefon/fax: 021 318 0882
revista@comunicare.ro
www.comunicare.ro

Revista are o apariție bianuală, numerele urmând să apară în lunile aprilie și noiembrie.

Articolele publicate nu angajează decât opinia autorilor și nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al redacției.

Reproducerea integrală sau parțială a articolelor fără acordul scris al editorului este interzisă.

Sumar

Paul Dobrescu

Studiile culturale britanice și problemele comunicării.

Contribuția lui Stuart Hall / 7

Alina Bârgăoanu

Prolegomene la o posibilă istorie a comunicării (II) / 25

Bogdan Teodorescu

Chipul dușmanului colectiv în Europa – o scurtă perspectivă istorică / 43

Comunicarea politică în România

Camelia Beciu

Alegerile 2004: calitatea deliberativă a emisiunilor electorale / 59

Radu Enache

Relațiile publice și „meta“-relațiile publice în spațiul politic / 73

Diana Cismaru

Publicitatea electorală și etichetarea simbolică în campaniile pentru Primăria Capitalei în 2000 și 2004 / 85

Comunicarea politică în SUA

Dorina Guțu

Dezbaterile prezidențiale americane din 2004 – între luminile reflectoarelor și jocurile de culise / 99

Interviuri

Pentru succesul său, Băsescu e de vină, nu noi – interviu cu Felix Tătaru, managing director al agenției de publicitate GMP Advertising, și directorul campaniei electorale a lui Traian Băsescu în alegerile locale din 2000 și 2004 și în alegerile prezidențiale din 2004 / 109

Alegerile americane din 2004 au fost mai mult un referendum cu privire la războiul din Irak – interviu cu prof. Shanto Iyengar, director al Departamentului de Comunicare și al Laboratorului de Comunicare Politică al Stanford University / 117

Call for papers / 123

Summary

Paul Dobrescu

*British Cultural Studies and the Study of Communication.
The Contribution of Stuart Hall / 7*

Alina Bârgăoanu

Prolegomena to a History of Communication (II) / 25

Bogdan Teodorescu

The Collective Enemy in Europe – a Short Historical View / 43

Political Communication in România

Camelia Beciu

Elections 2004: The Deliberative Quality of Electoral TV Shows / 59

Radu Enache

Public Relations and „Meta“-Public Relations in Politics / 73

Diana Cismaru

*Electoral Advertisement and Symbolic Labeling
during the Local Elections in Bucharest in 2000 and 2004 / 85*

Political Communication in the SUA

Dorina Guțu

The 2004 American Presidential Debates – in the Lime Lights and Behind the Scenes / 99

Interviews

Băsescu Is To Blame for His Success, Not Us – interview with Felix Tătaru, managing director of GMP Advertising Agency and campaign director of Traian Băsescu in 2000 and 2004 local elections and 2004 presidential elections / 109

The 2004 American Elections Have Been More of a Referendum about the War in Iraq – interview with Prof. Shanto Iyengar, director of Department of Communication and of the Political Communication Lab, Stanford University / 117

Call for papers / 123

Paul Dobrescu*

Studiile culturale britanice și problemele comunicării. Contribuția lui Stuart Hall

Rezumat

Studiile culturale britanice reprezintă o orientare culturală afirmată în anii '60 și '70 în Marea Britanie. Autorii care au activat în cadrul acestei orientări – Richard Hoggart, Raymond Williams, Edward Thompson și Stuart Hall – dezvoltă o concepție cu certe elemente de originalitate atât în ceea ce privește cultura, cât și comunicarea. De altfel, SCB se află la originea studiilor culturale, aflate într-o impresionantă expansiune pe mai toate continentele. Analiza se concentrează cu deosebire pe creația lui Stuart Hall, personalitate de primă mărime a acestei orientări. Din 1968 Hall preia conducerea Centrului de Studii Culturale Contemporane (pe care o deține până în 1979), jucând „un rol crucial pentru definirea și instituționalizarea studiilor culturale“. Activitatea lui Hall nu poate fi limitată doar la sfera academică. El a fost sufletul Centrului, a contribuit la deschiderea activității acestei structuri către problemele momentului, de la problemele etnice și rasiale la cele feministe, de la cultura grupurilor dezavantajate la analiza sistematică și aplicată a mass media.

Analiza urmărește să releve valoarea studiului „Encoding/Decoding“, care reprezintă una dintre realizările intelectuale majore ale lui Hall. Valoarea cu totul remarcabilă a studiului amintit constă în înțelegerea mai complexă a practicilor de decodificare, ceea ce conduce la conturarea unui alt statut pentru audiență. Putem vorbi despre o putere specială cu care autorul englez investește receptorul, care nu este obligat să accepte înțelesurile codificate în text și să decodifice mesajele așa cum au fost ele codificate de către producător. Mai mult, el poate propune „lecturi alternative“ ale aceluiași text. Ceea ce înseamnă că nu avem de-a face cu o simplă decodificare, deci citire în cadrul codului dat, ci cu ceva mai complex, cu o construcție de înțeles din partea spectatorului. În fapt, Hall consideră că ar exista trei poziții „ipotetice“ pe care le-ar cunoaște activitatea de decodificare: citirea „preferată“, decodificarea „negociată“ și cea „opusă“. De asemenea, Hall accentuează legătura dintre mass media și reproducerea înțelesurilor dominante, hegemonice, ca și rolul presei de a defini, prima, un eveniment, ceea ce îi conferă un avantaj enorm în dezbaterile din sfera publică.

Prin reprezentanții săi cei mai autorizați, Williams și Hall, SCB relevă caracterul activ al audienței, rezultat nu dintr-o dorință a autorilor, ci din poziția ei diferită, din interesele și valorile deosebite pe care poate să le aibă audiența. Aici identificăm poate contribuția cea mai importantă a SCB în interpretarea comunicării. Audiența activă este achiziția teoretică cea mai importantă a acestui curent.

Abstract

British Cultural Studies represent a cultural movement that flourished in Great Britain in the 60's and 70's. The main authors belonging to that movement – Richard Hoggart, Raymond Williams, Edward Thompson and Stuart Hall – put forward an original perspective on communication and culture that triggered an unprecedented development of cultural studies all over the world. The article focuses on the contribution of Stuart Hall, given his prominent position inside this cultural movement. Between 1968 and 1979, Hall was the director of the Centre for Cultural Studies at the University of Birmingham, playing a crucial role in

* Profesor universitar doctor, Facultatea de Comunicare și Relații Publice, prorector SNSPA.

crystallizing and institutionalizing cultural studies. His contribution went beyond the scope of academic work. He was the main driving engine of the Centre, opened this institution to the study of pressing topics of the moment, such as ethnic and racial relations, gender issues, the culture of disadvantaged groups. He also opened the centre to the systematic and applied study of mass media.

One of Hall's key articles – „Encoding/Decoding“ – is analyzed extensively in this paper. Its major contribution is the underpinning of the complex process of decoding, which throws special light on the audience's position. The British author grants the receiver a special power, underlining that s/he does not have to accept all the meanings as coded by the sender. Moreover, the receiver has the freedom to propose „oppositional readings“ of the same text. Which means that we are not dealing with a simple process of decodification, a straightforward reading of a given text, but with a complex process of sense-making. Hall states that we can identify three hypothetical positions from which decoding of a discourse can be constructed: the dominant-hegemonic position, the negotiated position and the oppositional one. At the same time, he makes the explicit connection between mass media and the reproduction of the dominant-hegemonic meanings, emphasizing the power of mass media to be the first to define and frame an event, which lends them an incredible position in the public sphere. Hall's ideas are representative for a larger area of concerns of British Cultural Studies related to the active audience, its values and interests, the „politics of signification“. Their theory of active audience is likely to remain their major contribution to the study of communication.

1. Un grup de autori, dar nu o școală

În domeniul comunicării avem câteva școli de gândire de acum celebre: Școala de la Chicago, Școala de la Columbia, Școala de la Toronto, Școala de la Frankfurt, Școala de la Palo Alto. Fiecare grupează un număr de autori de prestigiu care ne propun o nouă interpretare a comunicării.

Există o analiză de răsunet a comunicării lansată de un grup de autori din spațiul britanic, dar care nu s-a materializat într-o școală. Autorii sunt nume cunoscute și recunoscute în literatura de profil: Richard Hoggart, Raymond Williams, Edward Thompson și Stuart Hall. Uneori (Miller, 2006, 4), se vorbește de patru întemeietori, legați, indiscutabil, prin preocupări tematice, prin interpretări comune sau cel puțin similare date unor fenomene legate de cultură, educație, mass media etc. Alteori, cum ar fi cazul volumului *Canonic Texts in Media Research*, se vorbește doar de trei: Hoggart, Williams și Hall („Introduction“, 214). La mijlocul anilor '60, ei s-au întâlnit la aceeași universitate, cea din Birmingham. Și, totuși, literatura de profil vorbește despre „studiile culturale britanice“, și nu despre „Școala de la Birmingham“.

De ce? O explicație ar fi aceea că autorii respectivi au publicat lucrări reprezentative, poate chiar cele mai reprezentative, înainte de întâlnirea de la Birmingham. Cu alte cuvinte, în momentul întâlnirii erau deja personalități consacrate. Pe de altă parte, nu a existat un „șef de școală“ care să confere o anume unitate tematică, de abordare și, nu în ultimul rând, un tip de coeziune sufletească atât de necesară unei școli. Cei mai mulți specialiști consideră că personalitatea de cea mai mare anvergură a fost Williams. Conducerea Centrului de Studii Culturale de la Universitatea din Birmingham, înființat la mijlocul anilor '60, a fost asigurată de către Hoggart, iar în partea a doua a existenței acestei structuri de către Stuart Hall. Se pare că nici nu a existat o foarte mare coeziune între membrii grupului, din moment ce în volumul inițiat de Terry Eagleton (1989), ca un moment de celebrare a operei lui Williams, dintre întemeietorii curentului nu semnează decât Hall (Thompson, de pildă, declină invitația pe temeul „altor angajamente“). Deși volum omagial (s-a întâmplat ca, pe parcursul tipăririi volumului, Williams să înceteze din viață), studiul semnat de Hall face câteva observații extrem

de tăioase la adresa operei omagiate. Cum ar fi „absența elocventă“ din lucrarea *Cultură și societate* a unor autori reprezentativi pentru Anglia – Locke, Hobbes, Adam Smith și Bentham, cei care alcătuiesc „heartland-ul ideologiei engleze“, tradiția critică de orientare conservatoare împotriva utilitarismului individualist (Hall, 1989, 60).

Dar poate cel mai important motiv este expansiunea incredibilă a studiilor culturale în lumea de astăzi. „Mitologia colectivă“ fixează pe cei „patru întemeietori“. Între timp, studiile culturale au încorporat teme precum feminismul, sexismul, rasismul, toate subculturile; se vorbește cu temei despre studiile culturale americane, germane, franceze sau spaniole. Sunt studii culturale orientate către culturalism și altele către structuralism. Focalizându-se pe probleme de cultură, de înțelesuri și semnificații, studiile culturale britanice au deschis și conturat un întreg orizont de înaintare de care societatea contemporană simțea nevoia. În această evoluție trepidantă, acaparatoare, studiile de început, cele desfășurate în Anglia în anii '50-'70, au fost poate nu uitate, dar topite în lava studiilor culturale care au cuprins practic întregul mapamond. Studiile culturale britanice au jucat rolul de detonator al unei problematice aflate sub o presiune considerabilă. În dezvoltarea explozivă care a urmat, începutul a fost reponderat doar ca un punct de pornire sau chiar absorbit în mișcarea de ansamblu. A boteza acest moment de început al unei mișcări care s-a dezvoltat exponențial cu termenul pretențios de școală poate că a părut prea mult.

În cele ce urmează vom analiza contribuția la studiul comunicării a lui Stuart Hall, liderul incontestabil al grupului în anii '80, personalitate dinamică, prezență activă care a catalizat energiile Centrului de Studii Culturale de la Birmingham. Înainte de a analiza această contribuție, să mai facem câteva precizări în legătură cu studiile culturale britanice.

Toți reprezentanții acestei orientări sunt intelectuali de stânga, aflați sub influența lui Marx, a lui Gramsci și, apoi, a lui Althusser. Este atmosfera pronunțată de stânga, atmosfera contestatară caracteristică anilor postbelici. McGuigan sesizează cu acuitate că, deși s-a autointitulat „studii culturale“, această mișcare „a avut tendința să se perceapă pe sine ca parte a unei mișcări intelectuale de gherilă purtând un război la granițele cercetării academice oficiale. Această concepție eroică și romantică asupra studiilor culturale este acum în mod indiscutabil depășită“ (McGuigan, 1997, în *Foundation of Cultural Studies*, 2003, 6). Graeme Turner subliniază „rădăcinile istorice foarte specifice“ ale acestei mișcări culturale, asociate strâns cu situația pe care o traversa Marea Britanie în perioada postbelică. Era o epocă de puternică discontinuitate, o epocă în care Marea Britanie renunța la imperiu și căuta să-și proiecteze dezvoltarea în jurul ideii unui nou tip de capitalism, bazat pe producție modernă, iar în plan social pe „statul bunăstării generale“. Ideea unei „Britanii noi“ începea să devină dominantă (Turner, 2003, 33).

Considerăm că aprecierea cea mai sintetică a legăturilor, discutate destul de mult, dintre studiile culturale britanice și marxism o dă chiar un reprezentant al acestei mișcări, Stuart Hall. După o mărturisire autobiografică – „am intrat în studiile culturale venind dinspre Noua Stângă, și Noua Stângă a privit întotdeauna marxismul ca pe o problemă, ca pe un pericol, și nu ca pe o soluție“ (Hall, 2001, 264) –, Hall precizează: „studiile culturale au crescut din ceea ce am numit Noua Stângă și disputa sa cu marxismul. Și aceasta, desigur, a fost un profund moment englezesc sau britanic“ (Hall, 2001, 270). Pentru cei care cunosc mai puțin, Noua Stângă a fost un curent puternic în societatea occidentală în anii '60 și '70. Ea reprezenta un protest la adresa stângii clasice, acuzată de anchilozare, de preocupare unilaterală față de putere și menținerea acesteia, de lipsă de deschidere față de temele noi de dezbatere pe care le

propunea societatea momentului. Ea reproșa faptul că în marxismul clasic nu sunt abordate la amplitudinea lor reală problemele legate de cultură, de mecanismele represive ale societății, reprezentanții de frunte ai acestei orientări încercând să dezvolte marxismul tocmai în aceste direcții considerate deficitare. Deci Noua Stângă era un protest la adresa vechii stângi, iar studiile culturale britanice s-au născut, potrivit lui Hall, din această dispută, din această insatisfacție față de pozițiile stângii într-o serie de domenii cum ar fi cultura, în general problemele „subiectivității umane“.

Să mai notăm un lucru. Reprezentanții studiilor culturale britanice sunt persoane cu origini sociale modeste. Hoggart și Williams s-au născut în familii muncitorești, Hall provine din Jamaica. După încheierea studiilor universitare, primii doi au fost tutori în activitatea educativă cu adulții, deci în „educația desfășurată dincolo de zidurile academice“. Ceea ce i-a ajutat nu numai să nu privească de sus o asemenea activitate, dar și să capete o anumită înțelegere, mai adecvată, a culturii populare, a „culturii de masă“ de mai târziu. Cum sublinia și Bennet „nevoia de a înțelege efectele culturii populare asupra noastră a înlocuit nevoia de a o condamna“ (Bennet, 1981, 6). La rândul lui, Richard Maxwell relevă caracterul practic și aplicat al demersului conceptual inițiat de reprezentanții studiilor culturale britanice. „Fondatorii studiilor culturale britanice au început cu probleme empirice cheie pe care economia politică a capitalismului britanic le-a generat în munca lor intelectuală și politică. Ei au insistat pe condițiile clasei muncitoare din Britania vizavi de media, educație și alte industrii culturale care se schimbau o dată cu expansiunea statului bunăstării generale și a capitalismului de consum în era postbelică“ (Maxwell, 2006, 117).

2. Stuart Hall, figură-simbol a studiilor culturale britanice

Stuart Hall a devenit într-un anume fel figura-simbol a studiilor culturale britanice în perioada în care acestea au beneficiat de un sprijin instituțional: Centrul de Studii Culturale Contemporane, înființat în cadrul universității din Birmingham în 1964. Iată cum descrie Hall atmosfera intelectuală de la Universitate înainte de înființarea acestei mișcări intelectuale. „Când am ajuns pentru prima dată la universitatea din Birmingham, în 1964, pentru a-l ajuta pe profesorul Richard Hoggart să fondeze Centrul de Studii Culturale Contemporane, nu exista nimic care să vorbească despre studii culturale. Exista, desigur, facultatea de limbi, literatură, istorie și arte înalte iar facultățile noastre de arte se dedicau moștenirii culturale [...]. Științele sociale, pe de altă parte, se ocupau cu ceea ce le făcea plăcere să numească «sistem cultural» [...]. Erau puține preocupări în legătură cu întrebările noastre referitoare la cultură. Preocupările noastre legate de cultură – și nu o să fac nici un fel de încercare de a furniza o definiție cuprinzătoare a termenului – aveau în vedere prefacerile diverse din viața societății, a grupurilor și rețelelor de semnificații [...]; ceea ce Raymond Williams numise «*whole ways of communicating*» (moduri de comunicare) care sunt întotdeauna «*ways of life*» (moduri de viață); intersecțiile insalubre unde cultura populară se intersectează cu artele înalte; acel loc unde puterea se întâlnește cu știința iar procesele culturale anticipează schimbarea socială“ (Hall, 1996, 336).

Hall îl cunoscuse de mai multă vreme pe Hoggart și acum doreau să întemeieze, în cadrul Universității din Birmingham, o structură care să reprezinte un gen de cadru instituțional pentru

intențiile și preocupările lor teoretice. „Îmi amintesc cum stăteam în camera lui Richard Hoggart și discutam ce nume să-i dăm. «Institut» sugera el, ceea ce suna pretențios și auster[...]. Ei, bine, ce ai spune despre Centru? Era mult mai informal și ne-am oprit la această denumire. «Studiile culturale» au venit mult mai natural. Era o denumire cât se poate de cuprinzătoare: în felul acesta ne asiguram că nici o facultate, nici de studii umaniste, nici de științe sociale, care credeau că deja se ocupă de cultură, n-ar fi putut simți prezența noastră ca pe un afront. Cel puțin în această ultimă grijă a noastră am avut succes“ (*idem*).

Născut în Jamaica, într-o familie care aparținea clasei mijlocii, Hall cunoaște de timpuriu experiența marginalizării. Era, după propria expresie, copilul „cu pielea cea mai închisă la culoare din familie“, un copil „care nu se potrivește“ (mama era de origine britanică, iar tatăl, jamaican). Vine în Anglia să facă studiile universitare, ca „*black West Indian*“. La Oxford întâlnește o atmosferă specială. „Mi-a luat destul de multă vreme să mă acomodez cu Marea Britanie, în special cu Oxford-ul, pentru că Oxford este „simbolul englezismului, un ax, motorul care creează spiritul englez (Chen, 1996, 491-492). Devine membru activ al Noii Stângi britanice și primul editor al publicației *New Left Review*. Interesant ni s-a părut cum prezintă autorul apariția Noii Stângi britanice, de neconceput, după părerea sa, fără afluența de studenți și intelectuali proveniți din fostele colonii. Fără aceste forțe intelectuale „din afară“, fără efortul încordat de a „sparge“ *establishment*-ul vechii stângi, mișcarea aceasta politică, socială și culturală nu ar fi luat naștere. Iar fără o Nouă Stângă britanică nu ar fi apărut nici studiile culturale britanice.

Din 1968 preia conducerea Centrului de Studii Culturale Contemporane (pe care o deține până în 1979), jucând „un rol crucial pentru definirea și instituționalizarea studiilor culturale“ (Grossberg, 1996, 152). Într-adevăr, în această perioadă, studiile culturale britanice capătă un contur mai precis. David Morley și Kuan-Hsing Chen, cei care i-au consacrat un volum de studii lui Hall, subliniază o idee de care nu se poate face abstracție: „Pentru noi, contribuția intelectuală majoră a lui Hall nu constă în elaborarea unor poziții cu privire la probleme politice și teoretice, ci mai curând în implicarea sa într-o paletă largă de proiecte, în dorința și capacitatea sa de a aborda noi probleme, de a le face să înainteze dincolo de limitele precedente“ (Morley, 1996, 3). Este un adevăr major cuprins în aceste cuvinte. Activitatea lui Hall nu poate fi limitată doar la sfera academică. El a fost sufletul Centrului, a contribuit la deschiderea activității acestei structuri către problemele momentului, de la problemele etnice și rasiale la cele feministe, de la cultura grupurilor dezavantajate la analiza sistematică și aplicată a mass media. Dacă îi vom aplica lui Hall tiparul strict academic, vom sărăci pe nedrept o operă mai largă, mai cuprinzătoare, formată nu doar din studii și analize, ci și din catalizarea unor dialoguri și elaborări critice, consolidarea unei tradiții de analiză culturală, stimularea unor specialități în direcția unor teme noi, deloc sau puțin abordate până atunci. Nu este de mirare că în anii '70, când el a asigurat conducerea Centrului, studiile culturale britanice au consemnat o perioadă de reală efervescentă teoretică și de dinamism cultural.

La sfârșitul acestei perioade se retrage ca profesor la Open University, ușor dezamăgit că atmosfera de început a Centrului nu s-a păstrat (în primii ani, precizează Hall, Centrul era un gen de „universitate alternativă“, cu o foarte mică distanță între studenți și profesori, după care diferența dintre statusuri a început să crească: „am preferat să mă situez în tradiția începutului“), dar și atras de atmosfera de la noua universitate, caracterizată prin îmbrățișarea interdisciplinarității, emanciparea de convenții, mai apropiată de „unele dintre aspirațiile generației mele, de a discuta